

*Svårigheten att
kommunicera med dem
som hyser andra åsikter
än du själv har*

Roland Uhrberg från VoF Uppsala frustreras över hur svårt det är att få raka svar från de som är av motsatt åsikt – oavsett hur mycket man än hänvisar till vad som är fakta och vad som inte är.

I DAGSLÄGET SAKNAS DET knappast uppslag till ämnen som lämpar sig för att bemöta utifrån VoF:s grundidé. Jag citerar hemsidan: "[VoF är] en rikstäckande förening som vill främja folkbildningen om vetenskapens metoder och resultat. Vi vill också bekämpa ogrundade påståenden i frågor som kan avgöras vetenskapligt." Det låter ju bra i teorin, men visar sig i praktiken vara förvånansvärt svårt.

Viss hjälp och stöd kan man få om man läser *The Debunking Handbook*. En nyligen publicerad artikel i DN visar på en annan möjlighet, nämligen att spela ett nytt dataspel. Spelets idé är att ju bättre man lyckas sprida ”fake news” och konspirationsteorier, ju mer poäng får man. En utvärdering visade att det fungerade; de som spelat visade sig senare vara bättre på att identifiera falsk information. Men det faktum att ett påstående som upprepas många gånger till slut tenderar att bli en sanning – det rådde spelet inte på.

Alternativ medicin samt kost och hälsa är några ämnen där det ständigt är aktuellt för oss att bemöta ogrundade påståenden som kan avgöras vetenskapligt. Ett område som däremot inte varit så granskat, så vitt jag känner till, är huruvida ekologisk odling är bättre än den konventionella, både vad gäller miljö och livsmedelskvalitet. Anledningen till mitt intresse, är att Uppsala kommun 2014 beslutade hur stor del av livsmedlen som kommunen upphandlar, som ska vara ekologiskt odlade. Målet är 100 % och ska vara uppfyllt 2023. Den 15 april 2015 anordnade vi i VoF Uppsala en paneldebatt, där politiker och forskare från SLU deltog. Moderator var Jan-Olof Johansson (vetenskapsjournalist). Tyvärr lyckades vi bara få dit två politiker, Maria Gardfjell (MP) och Mohamad Hassan (L). Forskarna var fyra, varav en var föreståndaren för EPOK (ekologisk produktion och konsumtion). En kort summering av debatten: Maria Gardfjell hävdade att det fanns vetenskaplig grund för kommunens beslut, tre av forskarna var av en annan uppfattning. Maria Wivstad, föreståndare för EPOK, intog en mellanställning kan man säga och hävdade att mer forskning behövs om ekologisk odling.

Frågan aktualiserades nyligen då några centerpartister skrev en debattartikel i UNT, där de tyckte att man kunde nöja sig med det man nu uppnått (50 % ekomat). Svaret kom snabbt från några miljöpartister som tyckte att det var ett utomordentligt dåligt förslag. Nu är det inte bara Uppsala kommun som har satt upp mål för hur stor del av deras livsmedel som skall vara ekologiskt odlade. Av de 18 kommuner som jag kontaktat från Malmö i söder till Luleå i norr varierar målen från 20 % till 100 %. Endast två kommuner, Göteborg och Piteå, säger att man inte har ett sådant mål. Göteborg hade det tidigare, men under den senaste mandatperioden har man tagit bort den och nöjer sig med att satsa mer på närodlat. Även staten har ett mål: 30 % av åkermarken skall odlas ekologiskt och 60 % av livsmedelshanteringen inom staten skall vara ekologiskt odlad.

Mina primära frågor till kommunerna var: vad grundar sig era beslut på? Är det ett politiskt beslut eller har det vetenskapligt stöd?

Vad har de då svarat? En del har klart och tydligt sagt att det är ett politiskt beslut, andra hänvisar till ett dokument, "En livsmedelsstrategi för Sverige". Åter andra, som till exempel Miljöpartiet i Uppsala, säger att beslutet är vetenskapligt grundat. Följdfrågor som det varit svårare att få svar på: vad är det som så förkastligt med konstgödsel även om det är framställt fossilfritt och mer miljövänligt med ny teknik? Och varför får man inte använda CRISPR-Cas9 i växtförädlingssyfte? Det saknas vetenskaplig grund för att den nya tekniken i detta fall skulle leda till större risker för oönskade effekter än traditionell

växtförädling. Det man också kan fråga sig, varför man på oklara grunder väljer något som fördyrar matinköpen för kommunerna.

De som svarat på mina frågor är inte i något fall en ansvarig politiker, utan tjänstemän med lite olika befattningar, ofta kommunens kostchef. I två fall svarade politiska sekreterare, en för MP och en för M, båda från Uppsala.

Ett ofta återkommande argument för ekologiskt jordbruk är den bättre djurhållningen. Men det finns inget motsatsförhållande mellan god djurhållning och användning av konstgödsel, det ena utesluter inte det andra. Ett sådant påpekande får man aldrig något svar på.

I tidskriften *DietistAktuellt* från december 2019 skriver två forskare varsin kritisk artikel om ekologisk odling. Dels Jens Sundström från SLU, ”100 % EKOLOGISKT ÄR KNAPPAST ETT BRA MILJÖVAL”, dels Stefan Wirsenius från Chalmers, ”KONVENTIONELLT ODLAD MAT MILJÖVÄNLIGARE ÄN EKOLOGISK”.

Jag fick en insändare publicerad i Upsala Nya Tidning den 29 december 2019 med rubriken: ”Är 100 procent ekologiskt ett klokt miljöval?” Jag hade förväntat mig repliker från ansvariga politiker som skulle tala om hur fel jag hade. Men det blev ingen reaktion. Möjligheten fanns ju att ingen uppmärksammat insändaren, då tidpunkten för publiceringen inte var helt optimal. Därför skickade jag en kopia till samtliga politiska partier i Uppsala. Två svarade: MP och M – från de övriga ingen respons. Moderaternas svar gav fullt stöd för mina åsikter och de har röstat för ett ändrat mål när frågan varit uppe i motionsbehandlingen. Huruvida de kommer att väcka ärendet på nytt kunde de inte svara på i dagsläget.

Från MP fick jag följande svar: ”Instämmer med dig om att när det gäller ekologisk odling finns det olika åsikter och forskning som pekar åt olika håll. Miljöpartiet har dock kommit till den ställning vi har inte på grund av ogrundade påståenden, utan med stöd av vetenskapen. Självklart är det en utmaning vi har framför oss att föda en växande befolkning i världen. Men lösningen på den utmaningen är inte mer konstgödning, bekämpningsmedel och GMO. Vi måste göra helt andra saker för att lösa den utmaningen.”

Problemet är, att man inte säger vad de här ”andra sakerna” är, som skall lösa problemet. Det lustiga i sammanhanget är också, att när jag frågade varför det var så skadligt med konstgödning, så hänvisade de till KRAV:s hemsida med en länk. Bara det är ganska avslöjande, att man inte stödjer sig på objektiv vetenskap.

En annan åsikt som framkommit från kommunens sida

är att man vill visa på en viljeinriktning och leda utvecklingen. Men utveckling uppnår man inte genom att på oklara grunder bestämma reglerna i förväg. Utvecklingen beskrivs bättre i *Forskning & Framsteg* nummer 8 2019, i artikeln med rubriken ”Den nya tidens drängar”. Där skriver man: ”Nu slår den digitala tekniken igenom även i lantbruket. Sensorer, drönare och satelliter hjälper bonden att optimera insatsvarorna och maximera skörden.”

Det staten och kommunerna rimligen borde satsa på är ”ett” regelverk för jordbruket, där alla nya vägar prövas och utvärderas med vetenskapliga metoder. Utan ideologiska skyggglappar som hämmar utvecklingen.

Eftersom så många kommuner hänvisar till dokumentet ”Livsmedelsstrategi för Sverige”, så vore det intressant att veta vilka som utarbetat det. Jag har gjort försök, men med dåligt resultat. Vill man nå ansvarig minister Jennie Nilsson, hänvisas man till att kontakta pressekreteraren som inte har svarat på mitt mejl.

Man brukar säga att forskning skall vara fri, men det gäller inte SLU. I regleringsbrevet till SLU står det att universitetet måste avsätta särskilda medel till att främja ekologisk produktion och konsumtion.

Och slutligen tycker jag att ekotrenden är ett bra exempel på att om något upprepas tillräckligt många gånger, så tenderar det att bli en sanning. Tyvärr antyder det, som jag skrev i inledningen, att det är just det som är svårast att komma till rätta med.

Lästips

Cook, John, S. Lewandowsky. *The Debunking Handbook*. St. Lucia, Australia: University of Queensland, 2011.